

ODE AAN HET LANDSCHAP

JAARVERSLAG 2021

“

We willen de natuur ook graag
doorgeven aan de volgende
generatie.”

Arend Sonneveld, melkveehouder Kollumerpomp

“

**Dit jaar bestaan
we 20 jaar. Reden
voor feest!”**

Ode aan het landschap

In 2021 hebben we een Ode aan het Landschap gebracht. Vanwege Corona niet met een symposium of bijeenkomsten over de verschillende landschappen, maar met enthousiaste verhalen van onze beheerders. Ons Nationaal Landschap wordt beheerd en gedragen door onze beheerders, samen met al onze vrijwilligers en daar zijn we hartstikke trots op. Maar we kunnen nog veel meer landschap onder beheer brengen. Er is een wachtlijst van beheerders. Met de campagne “Wat moai!” en gesprekken met de gemeenten proberen we middelen te vinden om het gehele Nationaal Landschap onder beheer te krijgen. Onze boeren willen wel, nu de mienskip nog. Met de gebiedsofferte willen we ons aanbod voor al het beheer op geld zetten en aanbieden aan de samenleving.

In september 2022 bestaat de Vereniging Noardlike Fryske Wâlden 20 jaar. Een reden voor een feest! Hoe? Dat blijft nog een verrassing. Maar het feit is dat we als vereniging springlevend zijn en dat er niet minder uitdagingen zijn dan in 2002. Op het gebied van klimaat, stikstof en energie kunnen wij als boeren in ons Nationaal Landschap oplossingen bieden voor onze samenleving. Ook dit gaan we in een gebiedsofferte aanbieden aan de mienskip.

Voor het nieuwe GLB (Gemeenschappelijk Landbouwbeleid) zijn we als vereniging van grote waarde voor onze leden en boeren die advies willen hebben om landschap en natuur optimaal in te passen in hun bedrijfsvoering. Ook het Aanvalsplan Grutto benaderen we op de manier van de gebiedsofferte. Het aanbod aan de mienskip moet altijd een verdiensite zijn voor de boer. De liefde moet van beide kanten komen net als in Boer zoekt Vrouw.

Het landschap kan ook in de toekomst behouden blijven door ontwikkeling met ruimte in regels en oog voor de natuur in balans met de leefomgeving. Zo zal de ode aan het landschap een ode aan de boer en beheerder van dat landschap moeten zijn, toegezongen door de mienskip. Samen gaan we de toekomst dan vol vertrouwen tegemoet.

Albert van der Ploeg
voorzitter

Inhoud

- 6** Werkgebied Noardlike Fryske Wâlden
- 7** Vereniging Noardlike Fryske Wâlden
- 9** Cijfers en activiteiten
- 11** Wist je dat...
- 12** Natuur- en Landschapsbeheer
- 20** Innovatie en projecten
- 26** Beleving Nationaal Landschap

Vereniging Noardlike Fryske Wâlden zorgt voor behoud landschap en boerenlandvogels

De vereniging Noardlike Fryske Wâlden (NFW) is een vereniging in Noordoost-Fryslân en Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden. Het overgrote deel van de bijna 800 leden, boeren en particulieren, zorgt met (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer voor het behoud van dit bijzondere landschap en de boerenlandvogels.

Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden (Noardelijke Friese Wouden) is misschien wel het best bewaarde geheim van Fryslân. Kenmerkend is het 'smûke' coulisselandschap met duizenden kilometers elzensingels, dykswâlden (houtwallen) en honderden pingo's en poelen. Het gebied heeft unieke flora en fauna. De biodiversiteit is hier bijzonder groot.

Colofon

Uitgave van Vereniging Noardlike Fryske Wâlden
Buitenpost, maart 2022
www.noardlikefryskewalden.nl

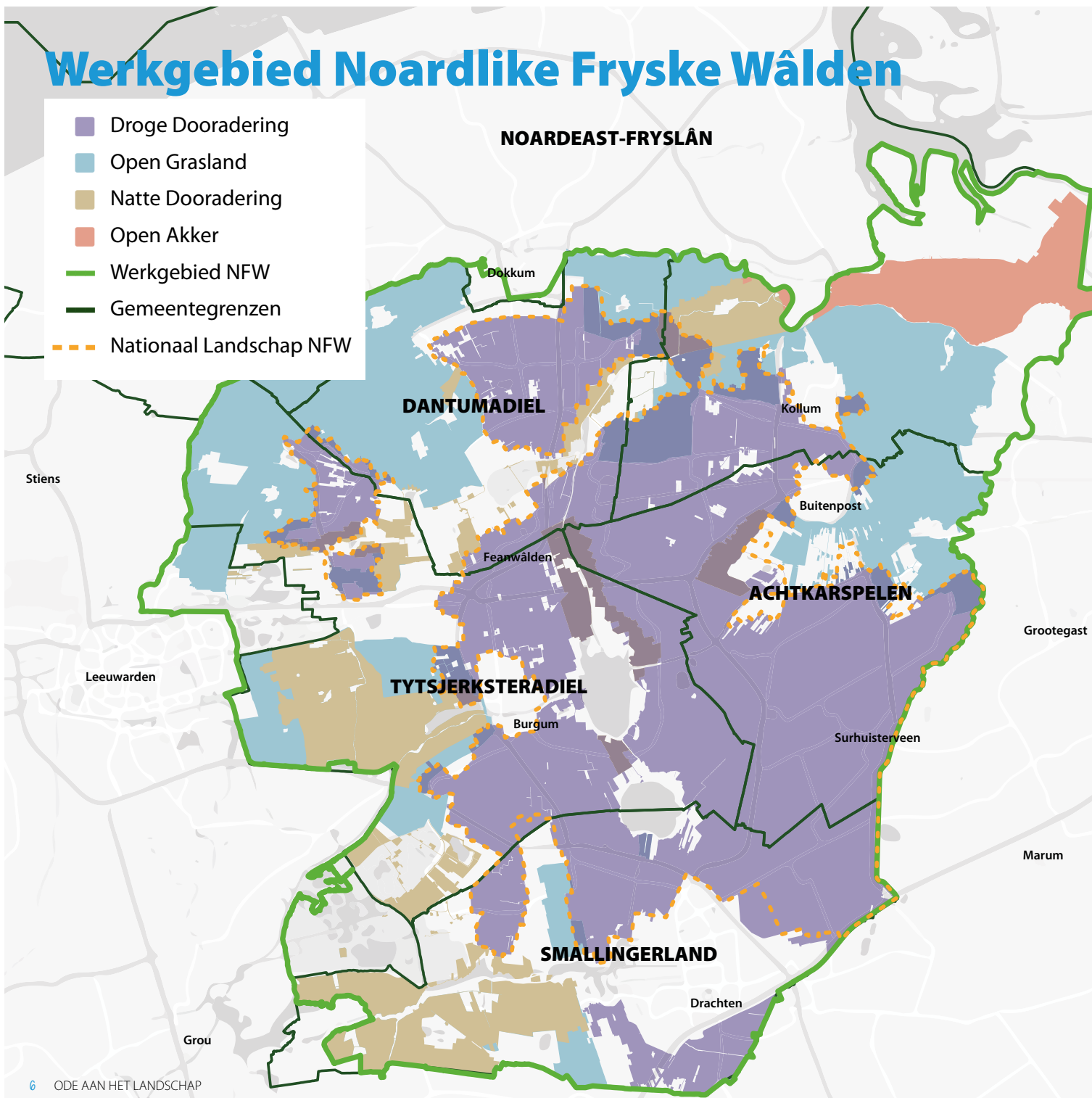

Oplage	300
Tekst	bureau NFW
Vormgeving	Custard, Hielke Jan Ellens
Fotografie	Marcel van Kammen, Mark Schuurman, NFW

Werkgebied Noardlike Fryske Wâlden

- Droge Dooradering
- Open Grasland
- Natte Dooradering
- Open Akker
- Werkgebied NFW
- Gemeentegrenzen
- Nationaal Landschap NFW

Vereniging Noardlike Fryske Wâlden

Noardlike Fryske Wâlden (NFW) is een vereniging met als werkgebied Noordoost-Fryslân en Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden. Het overgrote deel van de bijna 800 leden, boeren en particulieren, zorgt met (agraris) natuur- en landschapsbeheer voor het behoud en de ontwikkeling van dit bijzondere landschap en de boerenlandvogels.

6
afdelingen

800
leden, boeren en particulieren
waarvan 598 deelnemers ANLb en 17 deelnemers PNB

3.400
hectare
weidevogelbeheer

1.600
hectare
ganzenfoerageergebied

68
hectare
beheer waterkwaliteit

216
hectare beheer van
houtwallen en elzensingels

339
poelen en pingo's

78
hectare akkerbeheer

Visie

Aandacht voor biodiversiteit en kringlooplandbouw is van groot belang voor het voortbestaan van de agrarische sector die zorgt voor voedselproductie, werkgelegenheid en de leefbaarheid in het gebied. Daarnaast maakt het behoud en de ontwikkeling van de (cultuur)historische waarde en de natuur van het Nationaal Landschap het gebied aantrekkelijk voor bewoners en bezoekers.

Missie

De vereniging Noardlike Fryske Wâlden streeft naar een vitale landbouw, midden 'yn 'e mienskip', die is vervlochten met het cultuurhistorische landschap met bijbehorende natuurwaarden.

Organisatie

De aanpak van de vereniging draagt eraan bij dat boeren in de regio Noordoost-Fryslân hun bedrijf kunnen blijven voorzetten, daarbij het landschap onderhouden én een vergoeding voor agrarisch en particulier natuur- en landschapsbeheer krijgen.

Vanuit het bureau van de vereniging in Buitenpost worden leden professioneel ondersteund bij de administratie van het agrarisch- én particulier natuurbeheer.

Gebiedspartner

Daarnaast treedt de vereniging, vanuit het ledencollectief, met een gebiedsvisie op als gesprekspartner voor samenwerkingspartijen en beleidsmakers en ontwikkelt zij innovatieprojecten waarin zij praktisch en wetenschappelijk onderzoek uitvoert in samenwerking met gebiedspartners, onderwijs en overheden.

Samenwerking gebiedspartijen

Voor een goede afstemming met de afdelingen en de partners in het gebied om gezamenlijke kansen te benutten en oplossingen te bedenken zijn er binnen NFW vier themagroepen actief:

- Natuur & Landschap
- Akkervogels, Weidevogels & Ganzen
- Landbouw, Milieu, Water & Economie
- Communicatie

Vertegenwoordigers van de afdelingen en gebiedspartijen hebben zitting in de themagroepen en de voorzitter van de themagroep is een van de bestuursleden (portefeuillehouder) van de vereniging.

Cijfers en activiteiten

bestuur

6

Het Algemeen Bestuur bestaat uit 6 bestuursleden, die elk hun eigen afdeling vertegenwoordigen én 1 onafhankelijke voorzitter. Het Algemeen Bestuur vergaderde 13 keer (online) en organiseerde 2 Algemene Ledenvergaderingen en een thema-avond over het toekomstige Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)

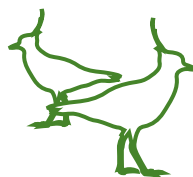
3

Het Dagelijks Bestuur bestaat uit 3 bestuursleden en de Algemeen Secretaris en kwam 11 keer (online) bij elkaar

6

De 6 afdelingsbesturen kwamen 1 keer gezamenlijk bij elkaar.

organisatie

16

beheerregisseurs ondersteunden de beheerders bij het uitvoeren van weidevogelbeheer

18

schouwers bezochten 247 leden en gaven advies

- 2 bureamedewerkers namen afscheid van NFW (Hettie en Ytsje)
- 1 parttime junior project-medewerker werd aangesteld
- 1 bestuurslid droeg zijn taak over aan een nieuw bestuurslid
- 3 externe projectleiders werkten structureel aan diverse projecten en communicatie

4

ambassadeurs zetten zich in om het werk van NFW te promoten

4

leden van de Raad van Advies ondersteunden het Dagelijks Bestuur in de toekomstvisie van NFW

Schouwcommissie

In totaal zijn er in 2021 in de reguliere schouw 854 beheereenheden geschouwd. In het leefgebied Natte Dooradering en de Categorie Water vond een schouw op 7 beheereenheden plaats en werden er 2 afgekeurd. In het leefgebied Open Grasland vond op 340 beheereenheden een schouw plaats en werden er 6 afgekeurd. In het leefgebied Droge Dooradering werden 497 beheereenheden geschouwd, waarvan er 22 werden afgekeurd. Tot slot werden in het leefgebied Open akkerland 10 beheereenheden geschouwd waarvan er 2 werden afgekeurd. Van alle gecontroleerde beheereenheden werd ruim 3% afgekeurd. Constateringen die in het veld door de schouwcommissie (en de NVWA) voornamelijk gedaan werden, waren:

- Te weinig indicatorsoorten in een kruidenrijke rand
- Te weinig/geen bomen aanwezig in het geval van een landschapselement (of bedekkingsgraad onjuist)
- Onvoldoende of onjuiste afrastering (landschap)
- Te veel of juist te weinig GVE in een beheereenheid (weidevogelbeheer)

- Snoei of maaiafval in het element (landschap en ecologisch slootschonen)
- Bemeste kruidenrijke randen

Beheerregisseurs

De beheerregisseurs van NFW zetten zich elk jaar met hart en ziel in voor de weidevogels. Zij onderhouden onder andere de contacten met beheerders en andere partijen (vogelwacht, jagers) in het gebied. In 2020 zijn de beheerregisseurs na afloop van het weidevogelseizoen één keer fysiek bij elkaar gekomen om het seizoen te evalueren. Veelal positieve ervaringen werden gedeeld tijdens deze bijeenkomst: er waren veel jonge weidevogels groot geworden. Dat leidde in tegenstelling tot twee jaren ervoor tot een stuk blijere gezichten van onze beheerregisseurs. In het najaar is met alle beheerregisseurs individueel een gesprek geweest om het seizoen van 2021 te evalueren en om nieuwe afspraken te maken voor beheerjaar 2022.

Wist je dat...

STAGE Er twee studentes een afstudeerstage bij NFW hebben gedaan en één studente een oriënterende stage? **PRIJS** Het Wâldpykpaadje dat NFW samen met Paviljoen MeM heeft ontwikkeld een prijs kreeg van LF2028? **EERSTE EMMER BRAMEN** Oege Hiddema van Landschapsbeheer Friesland de eerste emmer bramen van commissie Brommels! kreeg uitgereikt aangezien hij vanaf het begin zich enthousiast inzet voor ons jeugdeducatieprogramma Takomst foar in unyk lânskip? **SNOEIEN** Via dit lesprogramma inmiddels ruim 10.000 kinderen snoeien hebben geleerd? **INSTAGRAM** We dit jaar onze 472e volger op Instagram mochten verwelkomen? **RAAD VAN ADVIES** De familie De Jong in juni de leden van de Raad van Advies op hun bedrijf Oer de Wiel ontving en hen een diner met streekproducten serveerde? **2030** Deze bijeenkomst in het teken stond van de toekomstvisie: hoe moet NFW zich ontwikkelen om in 2030 een toekomstbestendige organisatie te zijn? **95.000 BEZOEKERS** De NFW-webpagina's in 2021 in totaal ruim 95.000 keer bezocht werden? **IN HET ZONNETJE** Onze mozaïekregisseurs tijdens de jaarlijkse bijeenkomst in het zonnetje zijn gezet voor hun tomeloze inzet? En daarvoor het mooi Gruttoboek in ontvangst mochten nemen uit handen van voorzitter Albert van der Ploeg? **FRIESE VRIJWILLIGERSDAG NATUUR** Ernst Oosterveld van adviesbureau Altenburg & Wymenga tijdens de Friese Vrijwilligersdag Natuur namens NFW een presentatie over de habitatmonitoring broedvogels en vleermuizen in de Noardlike Fryske Wâlden gaf? **SLOOTSCHONEN** De demossessie slootschonen van Living lab Fryslân plaatsvond bij NFW-leden H.P. en A. Boersma-Vellenga in Feanwâlden? **NIEUWE VRIENDEN** Het aantal vrienden van de vereniging is gestegen naar 66? **HETTIE ALS TOMKE** NFW medewerker Hettie het heel goed doet als Tomke? En het heel warm had in het kostuum? **SINTERKLAAS** Bestuurslid Geert Broersma bezoek heeft gehad van Sinterklaas? **400 BEZOEKERS** Tijdens het Brommelsweekend meer dan 400 mensen een bezoek hebben gebracht aan het bedrijf van bestuurslid Pier Jan? **ZADEN EN BLOEMEN** Afdeling Wâld & Finnen zaden van bloemen en kruiden aan 60 leden uitdeelde? **KORTING** Leden van de afdeling Achtkarspelen bij MulderAgro verschillende kruiden- en bloemmengsels met korting kregen? **GROENSTATION** Het bestuur van VALD in juli op het gemeentehuis van Dantumadiel met de wethouder sprak over o.a. de aanleg en praktijk van een groenstation op het boerenerf, het opzetten en beheren van een voedseltuin, kleine windmolens als oplossing voor de huidige energietransitie, de aanpak van exoten in de publieke groenvoorziening en buitengebied en de voortgang van het lopende bokashi project? **LEDENVERGADERING BIJ DE CAMPING** VALD in september een ledenvergadering hield bij camping Botniahiem? Attje Meekma hield een interessante presentatie over de nachtvlindermonitoring.

Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

De belangrijkste taak van de vereniging is het uitvoeren van (Agrarisch) Natuur- en Landschapsbeheer. In totaal zetten 598 agrariërs en particulieren zich in voor het realiseren van goede leefgebieden voor soorten die bescherming nodig hebben in het gebied van de Noardlike Fryske Wâlden. Dit is gekoppeld aan doelen die de overheid stelt voor het gebied. Hiervoor staat het leveren van een hoge kwaliteit aan biodiversiteit in het agrarisch gebied centraal. Beheerders ontvangen een vergoeding voor het beheer dat zij in onderstaande leefgebieden uitvoeren.

De huidige contractperiode van ANLb had een looptijd van 2016 t/m 2021. Dat betekent dat de overeenkomsten met de ANLb-beheerders op 31 december 2021 zijn afgelopen. Een besluit van de overheid zorgt ervoor dat er nu nog geen nieuwe contractperiode van zes jaar kan volgen maar dat 2022 een overgangsjaar wordt. Dat betekent dat er eerst een éénjarige overeenkomst volgt en vanaf 2023 een meerjarige ANLb-periode volgt. Om zo efficiënt mogelijk te werk te gaan, benaderden medewerkers van bureau NFW de beheerders in het najaar van 2021 apart per leefgebied om een nieuwe overeenkomst voor te bereiden.

Door de combinatie van jonge en oude landschapselementen komen er ook verschillende soorten vogels en insecten op de singel af die hier van voedsel of een schuilplaats kunnen worden voorzien.”

Jaap Kamstra

Leefgebied Droge Dooradering: landschapsbeheer

Het beheer betreft hier verschillende onderhoudsmaatregelen aan de elzensingels, houtsingels en de voor het werkgebied zo karakteristieke dykswâlen (hoge houtwallen). Hierbij wordt uitgegaan van de beheervorschriften zoals die staan beschreven in de Veldgids Landschapselementen Noardlike Fryske Wâlden. Deze zijn specifiek gericht op een goede leefomgeving voor bosvogels die broeden in het gebied en om de kwaliteit en biodiversiteit van het landschap vitaal te houden.

In 2021 is er ruim 216 hectare beheer van elzensingels, houtsingels en houtwallen gerealiseerd (maximale aanvraag) en 339 poelen en pingoruïnes.

We zorgen er met het Agrarisch-Natuur en Landschapsbeheer voor dat de landschapselementen op elkaar aansluiten en zo in tact blijven en dat het een goede leefomgeving biedt aan vogels, amfibieën en insecten.”

Johannes Marinus, biologisch melkveehouder Twijzel

Collectief voor Particulier Natuurbeheer

Vanaf 2019 is NFW gecertificeerd als collectief voor particulier natuurbeheer. In 2021 voerden 17 deelnemers samen in totaal ruim 287 hectare natuurbeheer uit onder organisatie van NFW. Beheertypen die in het particulier natuurbeheer worden uitgevoerd zijn onder andere Vochtig hooiland, Kruidenrijk weidevogelgrasland, Moeras en Zoete plas. In 2021 is ook gestart met het opzetten van de monitoring voor het particulier natuurbeheer.

Bij een bedrijf met natuurland moeten we aan specifieke voorwaarden voldoen. Maar de combinatie dier en natuur wilden we graag waarmaken.”

Familie De Jong, natuurboerderij Oer de Wiel Feanwâlden

Particulier Natuurbeheer NFW

Beheertype

Oppervlakte
(ha)

Elzensingel	0,46
Gemaaid rietland (met ingebruikgeving)	14,44
Hoog- en laagveenbos	0,11
Houtwal en houtsingel	0,02
Kruiden- en faunairijk grasland	76,44
Moeras	21,63
Vochtig hooiland	22,86
Vochtig weidevogelgrasland	124,66
Zilt- en overstromingsgrasland	10,11
Zoete plas	17,06
Eindtotaal	287,79

Aandacht voor exoten tijdens kapseizoen

De Amerikaanse vogelkers, de Japanse duizendknoop en de berenklauw zijn soorten die niet thuishoren in de Noardlike Fryske Wâlden. Via de nieuwsbrief en social media kregen leden tips om deze soorten te bestrijden om te voorkomen dat er teveel van komen die andere soorten, vooral kruiden en struiken, verdringen.

Snoeien geeft mooi resultaat in het voorjaar. Want snoeien doet bloeien."

Pier Jan Boersma,
biologisch melkveehouder Eastermar

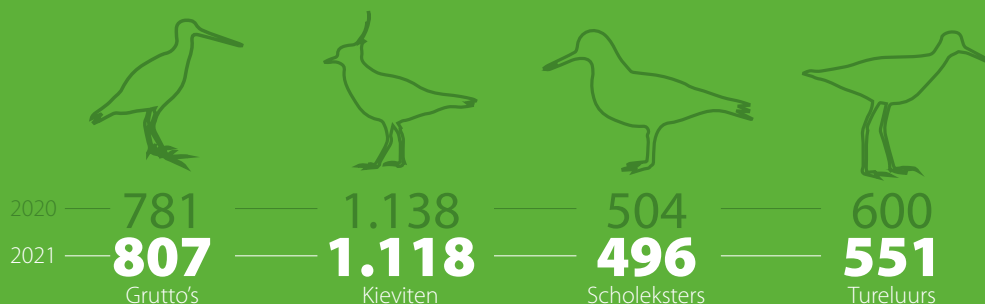
Leefgebied Open Grasland: Weidevogelbeheer

In het leefgebied Open Grasland wordt in totaal op ruim 3.400 hectare weidevogelbeheer uitgevoerd. Boeren bieden de weidevogels op hun percelen rust, ruimte en voedsel. In samenwerking met de beheerregisseur, een vrijwilliger van de vereniging die de beheerders begeleidt, stellen ze een pakket aan maatregelen op om dit in een bepaald gebied (mozaïek) te bereiken.

Afgelopen seizoen zijn er in totaal 3.350 weidevogelnesten en broedparen geteld in de weidevogelmozaïeken van de Noardlike Fryske Wâlden.

Het gemiddelde BTS (Bruto Territoriaal Succes) van de grutto in 2021, is op basis van de tweede ronde alarmtelling*, 82%. Dat is hoger dan in 2020 toen het BTS van de grutto op 50% uit kwam.

*Bij alarmtelling wordt het aantal paren met jongen in de buurt geteld dat specifiek alarmgedrag vertoont.

“

Zonder vogels om je heen en zonder het gezang en gekwetter is er niks aan. Het zorgt voor leven in het landschap.”

Kornelis Hietkamp, schapen- en
zoogkoeienhouder Kollumerzwaag

Het resultaat van het weidevogelseizoen 2021 was redelijk positief

Het weidevogelseizoen van 2021 is goed verlopen. Een late start van het voorjaar en de zomer zorgde ervoor dat er lange tijd rust was in het veld. Vanwege de grote hoeveelheid regen waren de percelen te nat om te maaien. Daarnaast groeide het gras ook trager. Dit was gunstig voor de weidevogels. Totale aantallen nesten en broedparen zijn niet meteen hoger dan in 2020, maar het BTS (een indicatie voor het aantal jongen dat succesvol is opgegroeid) was erg goed in 2021.

Predatie

Predatiedruk blijft een invloedrijke factor in het weidevogelbeheer. In 2021 is de lichtbak (voor vos) opnieuw intensief ingezet voor predatiebeheer. Daarnaast hebben de beheerregisseurs wildcamera's gebruikt om predatoren waar te nemen. In 2021 heeft opnieuw specifieke monitoring plaatsgevonden op (nest)predatie door steenmarters. In één gebied bleek predatie door steenmarter hoog. Voor dit gebied heeft NFW een ontheffing van de provincie voor 2022 ontvangen. In drie andere gebieden was er al een ontheffing voor het beheren van predatie door steenmarters.

Last minute beheer

In 2021 hebben we het weidevogelbeheer maximaal kunnen uitvoeren. Dit betekent op ruim 3.400 hectare. Gedurende het seizoen is er ruim 544 hectare last minute beheer uitgevoerd. Hierbij wordt de rustperiode op grasland en kruidenrijk grasland verlengd. Er waren veel weidevogels aanwezig dus er is ook aanzienlijk meer last minute beheer uitgevoerd. Er zijn zelfs percelen uitgesteld van maaien tot 8 juli vanwege de aanwezige weidevogels met kuikens.

Extra budget voor (her)inrichting twaalf plasdrasgebieden

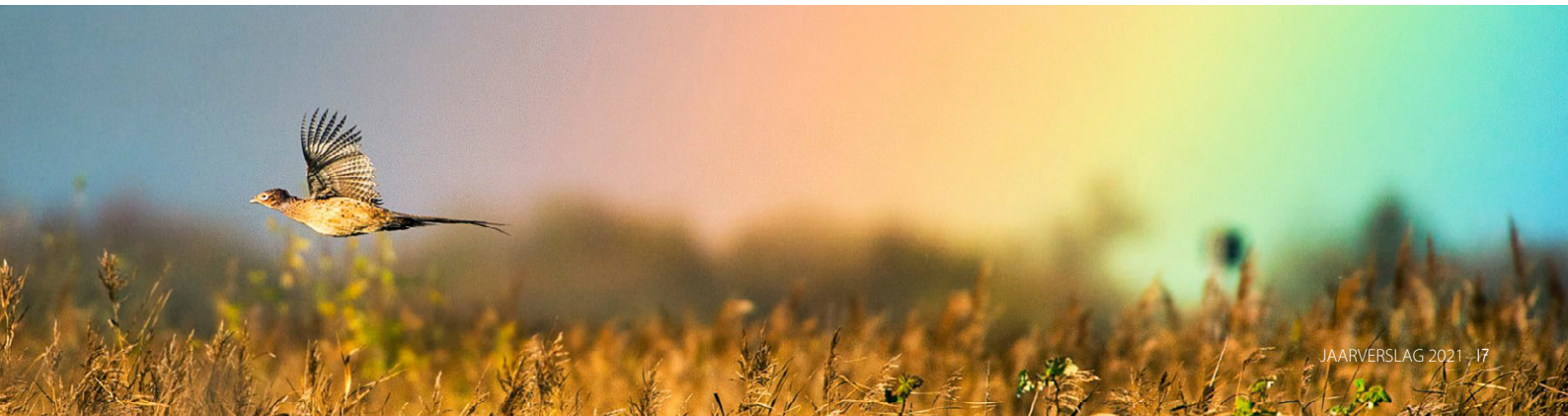
Veel beheerders brengen delen van het land onder water zodat de weidevogels veel insecten kunnen vinden om de kuikens te voeren. In maart ontving NFW extra budget van RVO voor het (her)inrichten van nog eens twaalf plasdrasgebieden en de aanschaf van veertien pompen waarmee het land onder water kan worden gezet.

Ganzenbeheer

Naast het weidevogelbeheer verzorgen beheerders binnen het NFW-werkgebied op 1.600 hectare een rustgebied voor ganzen. De beheerders die per 2017 opgenomen zijn in het ganzenfoerageergebied dragen er zorg voor dat de ganzen in deze gebieden niet worden verstoord. Dit beleid is tot 2023 van toepassing. In 2021 is er geen extra inzet geweest.

Proef braakstroken Kieviten

In het voorjaar heeft NFW samen met ecologisch adviesbureau Altenburg & Wymenga een proef uitgevoerd met de aanleg van extra braakstroken om de kans op meer kievit-kuikens te vergroten. Hiervoor is op een aantal locaties één of meerdere braakstroken aangelegd. Tijdens het weidevogelseizoen is een aantal volwassen kieviten gezenderd zodat ze konden worden gevolgd. Met deze gegevens kon worden bekeken wanneer en hoe vaak de kieviten van de braakstroken gebruik maakten. Daarnaast werden ook insectenmetingen gedaan met behulp van potvallen. Hiermee kon in kaart gebracht worden hoeveel grondkruipende insecten op de braakstroken en in de omgeving van de braakstrook aanwezig waren. De resultaten zijn via o.a. de nieuwsbrief en website gedeeld.

Leefgebied Open Akkerland: akkervogelbeheer

Binnen het leefgebied Open Akkerland zorgen akkerbouwers met de aanleg van kruidenrijke akkerranden, vogelakkers en wintervoedselakkers voor een goede biotoop voor akkervogels en allerlei zoogdieren. Daarnaast kunnen insecten, die in bloemrijke akkerranden voorkomen, dienen als natuurlijke bestrijders van plaagdieren, waardoor er minder gewasbeschermingsmiddelen kunnen worden gebruikt.

Het enthousiasme voor het akkerbeheer is groot. In 2021 is 78 ha akkerbeheer uitgevoerd en is ook een start gemaakt met de monitoring van het akkerbeheer. Er hebben zomertellingen en wintertellingen plaatsgevonden.

Leefgebied Natte Dooradering en Categorie Water: waterkwaliteit

Hierbij wordt met verschillende maatregelen ingezet op het

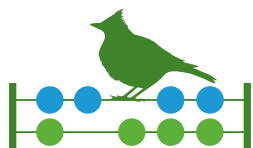
creëren van goede leefgebieden in de dobben, pingo's en sloten voor belangrijke soorten vissen, amfibieën, libellen, knaagdieren, vleermuizen en waterplanten. De focus ligt op het verbeteren van de waterkwaliteit. Financiering van de inzet van deze beheerpakketten is mede mogelijk gemaakt door het Wetterskip Fryslân en de provincie Fryslân.

In 2021 is er ruim 68 hectare gerealiseerd in het leefgebied Natte Dooradering en de Categorie Water. Het toepassen van de beheerpakketten 'duurzaam slootschonen' in combinatie met kruidenrijke randen hebben een positieve bijdrage geleverd. Met het 'duurzaam slootschonen' worden sloten, daar waar het kan, voor een deel niet gehekkeld of gebaggerd. De kruidenrijke randen zijn een waardevolle toevoeging aan dit beheer. De randen zorgen voor een buffer waarin verschillende planten- en diersoorten kunnen floreren. Door de rand is er ook minder kans op uitspoeling.

Elke keer ben je weer verwonderd over wat je ziet. Dan krijg je ook een andere mindset, je gaat nadenken over hoe je het kan behouden en verbeteren."

Familie Hiemstra, melkveehouders
Sibrandahûs en Damwâld

Deze hoofdsoorten voor het ANLb werden gezien tijdens de zomertellingen:

- Meest in het oog sprong de veldleeuwerik. In het gebied tussen Kollumerpomp, Warfstermolen en Munnekezijl zaten mooie dichtheden van deze soort.
- Gele kwikstaart komt verspreid over het gebied aardig voor.
- Kievit en scholekster komen in minder hoge dichtheden voor.
- Rondom Warfstermolen werd de graspieper regelmatig waargenomen.
- De kneu werd vooral bij de slaperdijken waargenomen.

Innovatie & projecten

Vereniging Noardlike Fryske Wâlden zet zich naast het (agrarisch) natuurbeheer ook in voor een duurzame landbouwsector. Hiervoor ontwikkelt NFW verschillende innovatieprojecten. Binnen het Fjildlab, initieert ze projecten en neemt NFW deel aan diverse projecten van partners. In september heeft een aantal Fjildlab-projecten subsidie ontvangen vanuit de subsidieregeling Versnellingsagenda (Regiodeal Noordoost-Fryslân). Een van de projecten waarin NFW participeert is het Bokashi-project, dit project krijgt via het Fjildlab een vervolg genaamd 'Bokashi Groenstations'.

Zienswijzen en bezwaar

Vereniging Noardlike Fryske Wâlden geeft ook gevraagd en ongevraagd haar mening over toekomstig beleid en is een gesprekspartner van de overheid. In 2021 reageerde zij op verschillende beleidsvoornemens:

- In april op het ontwerp van de Omgevingsverordening Fryslân 2022 van de provincie met daarin o.a. de extra regels die de provincie aan boeren wil opleggen voor het weidevogelbeheer. Deze zijn opgenomen in de reactienota.
- De KRW-beslisnota voor de planperiode 2022-2027 van het Wetterskip Fryslân spitst zich toe op de waterkwaliteitsdoelen en benoemt daarbij ook maatregelen die voor de landbouw van toepassing kunnen worden. Via het Kollektivenberied Fryslân is aandacht gevraagd voor o.a. waterbeheerpakketten, natuurvriendelijke oevers in weidevogelgebieden en paludicultuur (zuiverend aspect).
- Onder de vlag van de Nationale Koolstofmarkt is de methode 'Blijvend Grasland' ontwikkeld. Die is bedoeld om de opbouw van organische stof in de bodem te stimuleren en de opgebouwde koolstof te waarderen via koolstofcredits. NFW heeft een aantal punten via een brief ingebracht. Dit heeft (nog) niet tot een aanpassing van de methode geleid.
- Voor de ontwikkeling van de Biodiversiteitsmonitor heeft NFW via Boerennatuur aandachtspunten doorgegeven. Deze wordt gebruikt voor het meetbaar waarderen van biodiversiteit.
- De EU is voornemens om Nederland een verlenging van derogatie (in het kader van Nitraatrichtlijn) voor de jaren 2020 en 2021 te verlenen. NFW en Netwerk GRONDig hebben het ministerie van LNV en de EU Commissie Milieu verzocht om deelname aan derogatie én deelname aan de vrijstelling bovengronds tegelijkertijd weer toe te staan.

Onderzoek grondwaterstanden op hogere zandgronden

NFW voert al jaren onderzoek uit naar de grondwaterstanden op de hogere zandgronden in en rond Twijzel. Dit jaar is de praktijkproef uitgebreid. Tijdens deze proef wordt 's winters regenwater vastgehouden in sloten om zo 's zomers minder last te krijgen van verdroging met modelleringen. Ook werd gekeken naar de effecten op natuurpercelen. Twee studentes Milieukunde aan Hogeschool Van Hall Larenstein zijn een half jaar lang iedere week op pad geweest om grondwatermetingen uit te voeren bij de peilbuizen in het veld bij Jappie Hooisma en Berend van der Wal.

Meer uit Mest, Minder CO₂

In januari en december organiseerden NFW, LTO, VHL en provincie Fryslân webinars over mono-mestvergistings en de mogelijkheden hiervan. Er was veel belangstelling voor beide webinars. In oktober was NFW bij het 'Congres Kansen van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid'. Het toekomstige Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en de bodem als basis stonden hierbij centraal. Hier werd ook een toelichting gegeven over monovergistings en digestaat. Ook was NFW bij Maatschap Heida in Hoornsterzwaag om te kijken bij een monovergister in de praktijk. Hiermee is dit project afgerond.

Color Circle

In oktober reisde Vereniging Noardlike Fryske Wâlden namens het Fjildlab mee voor een internationaal werkbezoek aan Roemenië voor het project Color Circle, samen met vertegenwoordigers van Hogeschool Van Hall Larenstein, Provincie Fryslân en Stichting Grien/de Verspillingsmarkt. Naast het presenteren van een onderzoeksagenda was er vooral interesse in het ANLb-stelsel en hoe in samenwerking met gebiedspartijen wordt gewerkt aan een vitale landbouw in balans met de omgeving.

Natuer mei de Mienskip

Binnen het programma Natuer mei de Mienskip wordt vanuit het Right to Challenge een heel nieuwe aanpak ontwikkeld om de

nog niet ingevulde opgave van het Natuur Netwerk Nederland voor het deel van de provincie Friesland alsnog te realiseren. Hierin staat de grondeigenaar centraal. Om deze nieuwe manier van werken te toetsen, en om te ervaren wat nodig is om de grondeigenaren tot actie over te laten gaan, is in het gebied tussen de Burgumer Mar en De Leien rond het Swartfean een eerste verkenning uitgevoerd. De opgehaalde informatie wordt gebruikt om als 11 samenwerkende partijen van grondbezit, Natuur- én Landbouworganisaties een aanbod te doen aan Provinciale Staten van Fryslân voor uitvoering hiervan.

Bokashi

In maart presenteerde NFW samen met de projectpartners de tussenresultaten van het onderzoek naar het gebruik van Bokashi tijdens een online symposium. Binnen dit project is drie jaar lang Bokashi toegediend op percelen bij vijf boeren en zijn monsters in laboratoria en via studentenonderzoeken onderzocht. Dit geeft inzicht in o.a. bodemvruchtbaarheid, bodemleven en waterretentie. De proeven worden voortgezet via het Fjildlab en er vindt afstemming plaats met het landelijke traject van Circulair Terreinbeheer. Hierin wordt gewerkt aan het toegankelijker maken van de wet- en regelgeving voor de toepassing van Bokashi. Naast het voortzetten van de proeven wordt gewerkt aan een blauwdruk om tot een lokaal groenstation te kunnen komen. De bokashiproef is een initiatief van Hogeschool Van Hall Larenstein, Wetterskip Fryslân, gemeente Dantumadiel, Mulder Agro, Mts. Bos en NFW.

Koeien en kruiden

In juni was de slotbijeenkomst van het project Koeien en Kruiden. Een project waaraan NFW en enkele van haar beheerders hebben meegewerkt. Dankzij de veldbijeenkomsten heeft NFW de informatie die is verzameld kunnen delen met andere beheerders en geïnteresseerden. Het project maakt in 2022 een doorstart.

Aardgasvrij Aldwâld

Op boerendaken en erven zouden veel zonnepanelen en kleine windmolens kunnen worden geplaatst om de omgeving van energie te voorzien. Toch blijven veel daken van stallen en schuren nog onbenut. Eén van de redenen is dat het elektriciteitsnetwerk de (grote) hoeveelheid centraal opgewekte duurzame energie niet aan kan. Dit is ook het geval met de kabel Kollum 13, een elektriciteitskabel die van Kollum langs Oudwoude naar Ee loopt. NFW heeft samen met het buurtinitiatief Aldwâld Van Aardgas Los onderzocht of het mogelijk is om met een warmtenet de lokaal opgewekte elektriciteit om te zetten in warmte voor huishoudens zonder dat hiervoor het bestaande elektriciteitsnetwerk hoeft worden verzaamd. Het idee is kansrijk, maar het concept is nu nog niet rendabel te krijgen. Daarom ligt het concept opnieuw op de tekentafel, naast andere opties. Samen met andere gebiedspartners, waaronder de gemeente Noardeast-Fryslân, kijkt NFW verder wat de volgende stap kan zijn.

Valuta voor Veen

Valuta voor Veen is bedoeld om CO₂-compensatie te kunnen genereren voor het verhogen van waterpeilen in veengebieden. In 2021 hebben er gesprekken en verkenningen plaatsgevonden om dit op meerdere plaatsen in de regio toe te passen waaronder veengebieden in Earnewâld, De Veenhoop en De Hege Warren.

Plattelandsenergiebedrijf (PEB)

NFW heeft voorbereidingen getroffen om een Plattelands Energiebedrijf (PEB) op te richten. De vereniging ziet voor haar leden kansen voor het rechtstreeks aanbieden van energie en garanties van oorsprong (GVO's) op de energiemarkt. Door dit collectief op te pakken kan het verdienmodel voor duurzame energieproductie mogelijk beter worden benut en blijven de financiële plussen in de regio. Qua regelgeving zijn er nog wat hordes die moeten worden genomen om tot realisatie te komen.

SDE+ aanvragen

In gebieden waar nog ruimte op het net was, heeft NFW in 2021 voor een aantal leden een SDE+-aanvraag gedaan voor een zonnedak. Twee daken zijn kansrijk om te worden gerealiseerd. Omdat in het grootste

deel van het werkgebied het net op slot zit, wil NFW graag aansluiten bij het vervolg van het energieproject van Wageningen Universiteit waarin kansen worden onderzocht om toch zonne-energie te kunnen produceren die vervolgens een alternatieve bestemming krijgt zoals verdere elektrificatie van het eigen bedrijf.

Better Wetter

In juli was NFW voor dit project aanwezig op een informatiemarkt in Feanwâlden. In Westergeest werd een informatiebord over het project onthuld en ook bij Mûnein, Kootstertille en Ryptsjerk zijn borden over het lisdoddeproject geplaatst. In juni was een veldbezoek bij een proefveld van Bouwgroep Dijkstra Draisma. In november was NFW bij de Brûslunch aanwezig waarbij boeren uit de regio Feanwâlden aanwezig waren. In totaal doen er 5 boeren in Noordoost-Fryslân mee met een lisdoddeveld waarop proeven worden gedaan.

Vogels en Voorspoed

Het doel van het project Vogels en Voorspoed is het ontwikkelen en uittesten van beweidingsmaatregelen die een meerwaarde hebben voor het bedrijf én voor weidevogels. In 2021 is dit project met de publicatie van een eindrapport en factsheet afgerond.

Het Fjildlab is een veldlaboratorium voor het versterken van de circulaire economie en een duurzame landbouwsector in Noordoost-Fryslân. Er zijn 8 thema's waarvoor een kenniskring is opgericht die alle relevante partijen (markt, overheid, kennis, burgers) per thema verbinden: Natuur & Landschap, Duurzame energie, Water & Landbouw, Voer, Mest, Voedsel & Voeding, Adaptatie aan verzilting en Gezonde bodem. NFW ontving budget voor de uitvoering van de basisstructuur van Fjildlab en in februari en maart zijn de kennistafels van het Fjildlab bijeengekomen om bestaande- en nieuwe projectideeën uit te werken en in te dienen bij het subsidiebureau van de Versnellingsagenda (Regiodeal Noordoost-Fryslân). Lectors van hogeschool Van Hall Larenstein zitten de kennistafels voor om de verbinding te leggen met bestaand onderzoek en initiatieven. Er zijn plannen voor bijvoorbeeld duurzaam bodembeheer en teelt, lokaal biomassagebruik en nutriëntenbenutting, zilte teelt, het vermarkten van lokale producten en het leveren van ecosysteemdiensten.

Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

De GLB-Pilot Hoe? Zo! is in maart met een eindbijeenkomst voor de samenwerkingspartners en de presentatie van de samenvatting van het eindrapport afgerond. Uit de praktijkproef komt naar voren dat agrariërs de gevraagde extra inspanningen die de natuur ten goede komen, kunnen leveren. Een puntensysteem met bonussen en begeleiding door een collectief helpen hierbij, zijn andere conclusies. Een samenvatting van het eindrapport en meer informatie is te vinden op www.glb-hoezo.nl. De opgedane ervaringen en ideeën zijn via het koepelproject, van alle gezamenlijke pilots, bij de beleidsmakers ingebracht. Inmiddels heeft het ministerie van LNV het concept van het Nationaal Strategisch Plan gepresenteerd. Buurcollectief Groningen West gaat verder met een vervolgpilot over een puntensysteem voor de eco-regelingen. NFW is lid van de klankbordgroep.

Studiegroep stikstof en kringlooplandbouw

NFW gaat met een vijftiental boeren een studiegroep opzetten voor stikstof en kringlooplandbouw. In dit project wil NFW leden aan elkaar koppelen om van elkaar te leren. Hiervoor werkt NFW samen met projectbureau Aequator Groen & Ruimte. NFW is in afwachting van de beoordeling van de projectaanvraag die in december is ingediend.

Soortenrijk productiegrasland

De GLB-pilot krijgt een vervolg in het project 'Soortenrijk productiegrasland'. Doel van het project is het verzamelen en delen van praktijkkennis over productief kruidenrijk grasland. In 2021 heeft een adviseur de beheerders bezocht die heeft gekeken wat er nodig is om kruidenrijk grasland te krijgen en te behouden. Daarnaast heeft in 2021 een veldbezoek aan één van de deelnemers plaatsgevonden om ervaring en kennis uit te wisselen waarbij ook de adviseur aanwezig was.

Herstel van het Landschap Droge Dooradering

Binnen dit project wordt het landschap binnen het leefgebied Droge dooradering hersteld. Het gaat dan om het aanplanten of herstellen

van lijnelementen zoals elzensingels, vlakelementen zoals bosjes, puntelementen zoals solitaire bomen of natte elementen zoals poelen. Er heeft in 2021 nog een klein beetje herstel plaatsgevonden en is er gestart met de afronding van het project.

Herstel agrarisch cultuurlandschap

NFW is betrokken bij twee projecten waarin het herstel van het agrarisch natuurlandschap centraal staat. De Friese collectieven voeren dit project samen met Landschapsbeheer Friesland uit. Maatregelen die in de projecten onder andere aan de orde komen, zijn het herstel van erven, herstel en aanleg van landschapselementen, herstel van state- en kloosterterreinen en de aanleg natuurvriendelijke oevers.

Landschapsherstelproject De Centrale As

Bij de aanleg van de Centrale As heeft de provincie aan omwonenden een aanbod gedaan om landschapselementen met achterstallig onderhoud op te knappen en waar gewenst nieuwe bomen aan te planten. NFW biedt ondersteuning bij de uitvoering van dit project.

Beleving Nationaal Landschap

**Wow, we mochten zelfs een kar
achter de trekker mee!!"**

Leerling groep 7 OBS It Holdersnest Harkema

De vereniging NFW speelt een belangrijke rol in het betrekken van bezoekers en bewoners bij Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden en het informeren over de bijzondere kenmerken van dit gebied en de rol van boeren in het behoud ervan. Hiervoor organiseert de vereniging allerlei activiteiten waarvoor zij jaarlijks budget van de provincie Fryslân ontvangt.

Jeugdeducatieproject Takomst foar in unyk lânskip

Ook dit jaar deden er weer bijna 1.000 kinderen uit groep 7 en 8 mee aan het jeugdeducatieprogramma Takomst foar in unyk lânskip. NFW organiseerde dit programma voor de 12e keer in samenwerking met Landschapsbeheer Friesland en de centra voor Natuur- en Milieueducatie (NME) De Klyster, De Naturij en Pingo & Pet. De leerlingen maakten op school gebruik van een nieuw ontworpen werkboek. Dankzij de gastvrijheid van onze leden konden de groepen van 32 scholen bij 27 NFW-leden terecht voor de veldwerkdag. De leerlingen helpen samen met medewerkers van Landschapsbeheer Friesland bij het snoeien. Van de enthousiaste vrijwilligers van de NME's leerden zij meer over de struiken en bomen en de beestjes die in de elzensingels leven.

Campagne Poes in de mand

NFW heeft meegewerkt aan de campagne: "Kuikens in het land? Poes in de mand!" waarmee poezenbezitters bewust worden gemaakt van wat hun poes 's nachts met kuikens van weidevogels uithaalt. De twee filmpjes met zanger Emiel Stoffers in de hoofdrol werden allebei bijna 40.000 keer op YouTube bekeken.

“

De koffie en thee stond al klaar: Heerlijk!

Leerkracht CBS De Frissel Feanwâlden

“

**We willen de natuur ook graag
doorgeven aan de volgende
generatie.”**

Arend Sonneveld, melkveehouder Kollumerpomp

Douwe Hooglandprijs

Op 15 juli jl. ontving Conny Bloemhoff uit Surhuisterveen de Douwe Hooglandprijs uit handen van NFW-voorzitter Albert van der Ploeg. Conny kreeg deze prijs voor het organiseren van verschillende activiteiten waarmee zij het publiek kennis laat maken met het agrarisch landschapsbeheer.

Veldexcursie 'voor buitenlui' goed bezocht

Naast de veldexcursies voor de eigen landschapsbeheerders organiseerde NFW in juni een veldexcursie voor 'buitenlui'. Iedereen die meer wilde weten over het landschap en het beheer was van harte welkom. Bijna 30 personen luisterden naar de uitleg van Gerrit Tuinstra van landschapsbeheer Friesland.

Aantal Vrienden van NFW verdubbeld

Deze zomer kreeg de Wat Moai! campagne van 2018 een vervolg. Met deze campagne worden bewoners en bezoekers van de Noardlike Fryske Wâlden erop gewezen hoe mooi het hier is.

Daarnaast vraagt NFW steun voor het onderhoud van het landschap en worden mensen uitgenodigd om vriend van de vereniging te worden. De campagne bestond uit (online) advertenties en een filmpje dat 249 keer is bekeken. Ook werd een fotoactie georganiseerd die bijna 100 prachtige en gevarieerde foto's opleverden. De maker van de foto die het coulisselandschap het beste in beeld bracht, ontving een mooie verrekijker als prijs.

Ode aan het Landschap

2021 stond in het teken van Ode aan het landschap. We brachten niet alleen een ode aan het landschap, maar ook aan onze beheerders. Zij zorgen met (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer immers voor het behoud van dit bijzondere landschap en de boerenlandvogels. Iedere maand heeft één van de ruim 600 beheerders zijn of haar verhaal verteld en legden we samen met experts de unieke waarde van het landschap uit. De verhalen zijn op de website van NFW te lezen. In dit jaarverslag staat een aantal foto's en opmerkingen van deze beheerders.

In het jaarlijks beheer zijn we wat terughoudend. We snoeien waar dat nodig is maar geven de kruidlaag en de struiklaag in de elzensingels ook de ruimte."

Wytze de Vries, biologisch melkveehouder Surhuizum

Brommels!

Bramenfestijn Brommels! kon dit jaar weer doorgaan. Een aantal leden stelden hiervoor hun bedrijf open of hingen de Brommels-vlag op als teken dat mensen bramen konden komen plukken. Bij NFW-bestuurslid Pier Jan Boersma konden mensen genieten van een driegangendiner tussen de koeien. Ook konden mensen een rijtocht op de boerenkar maken.

Speciale editie Tomke

In juli presenteerde Commissie Brommels! samen met NFW in de stal van de familie Turkstra in Kollumerzwaag de speciale editie van het peutermagazine 'Tomke tusken de toarnbeien'. Het boekje is mede mogelijk gemaakt door de Vrienden van de vereniging.

Wist je dat de video van de koeiendans bij NFW-lid Gerke Jilt Veenstra ruim 10.000 keer op YouTube is bekeken?

Nieuwsbrieven

De vereniging brengt twee verschillende nieuwsbrieven uit. Voor de algemene nieuwsbrief kunnen geïnteresseerden zich via de NFW website kosteloos aanmelden. In 2021 ontvingen zo'n 1200 personen iedere maand een nieuwsbrief. De beheerders hebben tweemaal de beheerdersnieuwsbrief met informatie over de beheeractiviteiten ontvangen.

Mediabelangstelling

In 2021 zijn 24 persberichten verstuurd die door verschillende regionale-, lokale- en vakmedia zijn overgenomen. Onderwerpen waren o.a. de weidevogelbingokaart, de braakstrokenproef, ode aan het landschap, de jeugdeducatie en exoten.

Social media

De vereniging is te volgen via de website www.noardlikefryskewalden.nl en actief op social media via @VerenigingNFW. Eind 2021 had het Twitteraccount **1.095** volgers, Facebook **1.580** en Instagram **472**. Ook is er een nieuwe LinkedIn-pagina gemaakt die inmiddels **63** volgers heeft. NFW is in februari gestart met een Facebookgroep voor leden van NFW. Hierin delen leden foto's, filmpjes en verhalen over het landschap en het beheer.

**Samen gaan we de toekomst
vol vertrouwen tegemoet”**

Noardlike
Fryske

Meer informatie over de vereniging en het Nationaal Landschap?

www.noardlikefryskewalden.nl